

позначених пріоритетних напрямів як основи для підвищення ефективності системи управління взаємини і взаєминами банків з клієнтами забезпечить прогресивні зміни в ефективності діяльності банку.

Список використаних джерел

1. Васин А.С. Повышение эффективности функционирования банка на основе совершенствования процесса обслуживания клиентов / А.С. Васин, В.В. Кузнецов // Финансы и кредит. – 2004. – № 7. – С. 27–31.

2. Корнилов Д.Т. Качество банковской деятельности в условиях развития межбанковской конкуренции. – Ярославль, 2004. – 109 с.

3. Маленков Ю.А. Стратегический менеджмент: учебник / Ю.А. Маленков. – М.: Велби, издательство «Перспектив», 2008. – 224 с.

4. Неретина Е.А. Современные концепции эффективности деятельности коммерческого банка / Е.А. Неретина, Е.В. Солдатова // Финансы и кредит. – 2010. – № 13 (397). – С. 14–22.

О. О. Рябоконт

аспірант

м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ОПТИМІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Ознакою демократичного розвитку країни є наявність в ній місцевого самоврядування. Місцевим бюджетам як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування належить особливе місце в бюджетній системі України, які здатні забезпечити ефективне функціонування територіальних громад, вирішувати питання соціально-економічного розвитку. Згідно чинного законодавства держава гарантує достатню дохідну базу місцевого самоврядування. Проте нинішня модель бюджетних відносин в Україні характеризується надмірною централізацією податкових надходжень, асиметрією між зобов'язаннями та доходами органів місцевого самоврядування. Тому особливої актуальності набувають питання щодо оптимального розмежування податкових надходжень між бюджетами різних рівнів та дотримання принципу децентралізації влади.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми щодо формування доходів місцевих бюджетів досліджувались у працях багатьох вітчизняних вчених, серед яких на особливу увагу заслуговують фундаментальні дослідження С. Буковинського, О. Василика, А. Даниленка, О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, І. Лютого, М. Данилишина, В. Опаріна, К. Павлюк, О. Романенко, В. Федосова, І. Чугунова, А.Крисоватого, Г. Старостенко, С. Юрія та ін. Проте аналіз рівня дослідженості питань щодо теоретичних та практичних аспектів формування податкових надходжень місцевих бюджетів, у зв'язку із внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства, потребує подальших досліджень. Тому виникає об'єктивна необхідність у вивченні та обґрунтуванні окремих питань, що стосуються цієї теми.

Метою статті є аналіз сучасного стану доходів місцевих бюджетів України, особливості формування податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації та обґрунтування основних шляхів до їх оптимізації.

Виклад основного матеріалу досліджень. Процеси бюджетної децентралізації в Україні сьогодні набули незворотного характеру, але все ще не мають систем-

ності. Для досягнення цілей ефективного управління рівень децентралізації може бути різним, а його вибір залежить від таких складових як доходи на душу населення, диференціація доходів між населенням і регіонами, якість місцевих управлінських кадрів тощо. Показником високого рівня децентралізації є частка місцевих видатків на рівні більш як 45% загальних урядових видатків, середнього рівня – 30-45%, а низького рівня – менш як 30% [1]. В Україні частка місцевих бюджетів (без міжбюджетних трансфертів) у доходах зведеного бюджету у період 2011-2014 рр. є незначною та знаходиться у межах від 21,7% у 2011 р. до 22,2% у 2014 р. Такий стан свідчить про низький рівень децентралізації (табл. 1).

Вищенаведений аналіз дослідження процесів формування доходів місцевих бюджетів передбачає визначення основних джерел, за рахунок яких відбувається їх наповнення. Починаючи з 2010 р. формування дохідної частини місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного Кодексу України (далі БКУ), який чітко закріпив основні дохідні джерела органів місцевого самоврядування і поділив їх на чотири розділи:

1) податкові надходження (податки на доходи, на прибуток, на збільшення ринкової вартості, податки на власність, збори за спеціальне використання природних ресурсів, внутрішні податки на товари та послуги, податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції, інші податки);

2) неподаткові надходження (доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від комерційного та побічного продажу, надходження від штрафів та фінансових санкцій, інші неподаткові надходження);

3) доходи від операцій з капіталом (надходження від продажу основного капіталу, державних запасів товарів і нематеріальних активів, податки на фінансові операції та операції з капіталом);

4) офіційні трансферти (від органів державного управління інших рівнів, з-за кордону, з інших недержавних джерел) [3].

Доходи зведеного, державного та місцевих бюджетів України за 2011-2014 рр. [2, с. 27]

Показники	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. проти 2013 р.	
					Абсолютний приріст, млрд грн	Темп приросту, %
Зведений бюджет, млрд грн, у тому числі:	398,3	445,5	442,8	455,9	13,1	3,0
- загальний фонд	334,7	369,7	75,0	388,9	13,9	3,7
- спеціальний фонд	63,6	75,8	67,8	67,0	-0,8	-1,2
Місцеві бюджети (без урахування міжбюджетних трансфертів), млрд грн, у тому числі:	86,5	100,8	105,2	101,1	-4,1	-3,9
частка у доходах зведеного бюджету, %	21,7	22,6	23,8	22,2	х	х
- загальний фонд	71,4	81,2	84,9	80,2	-4,7	-5,5
- спеціальний фонд	15,1	19,6	20,3	20,9	0,6	3,0

Проаналізуємо структуру в місцевих бюджетах України за 2009-2014 рр. та визначимо частку податкових надходжень (рис. 1) [2, с. 54]. За результатами виходить, що у структурі доходів місцевих бюджетів податкові бюджетні надходження (до яких належать

доходи від податків, зборів, інших обов'язкових платежів) є основним базисом бюджетних доходів та у продовж 2009-2014 рр. частка місцевих податків і зборів продовжує зростати.

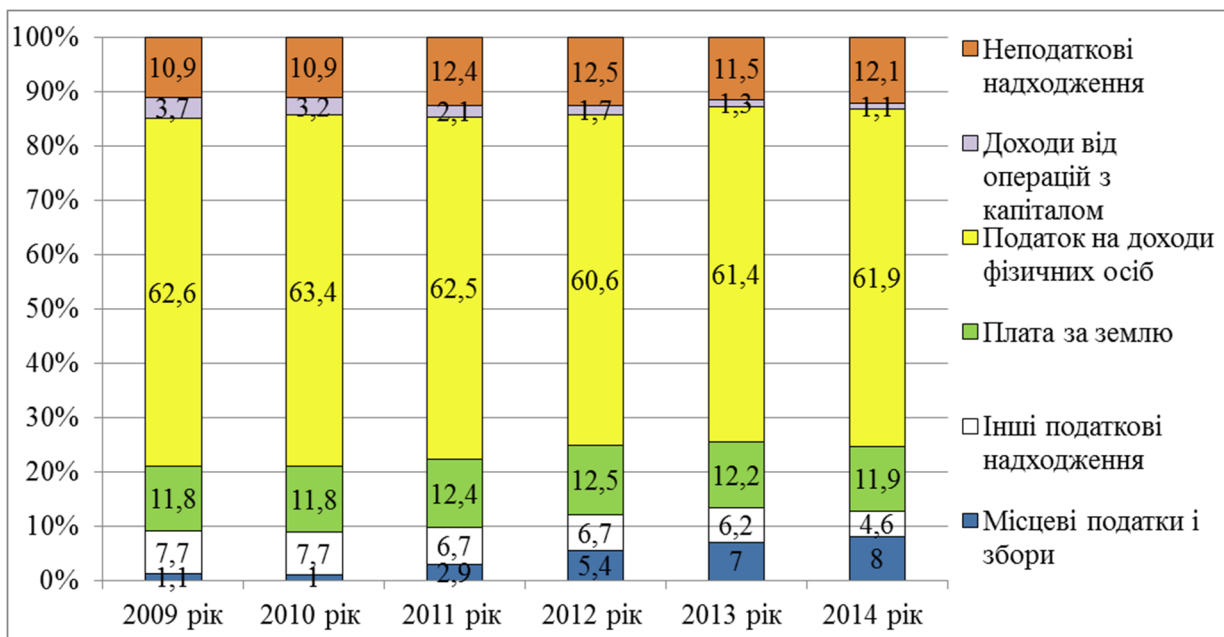

Рис. 1. Структура доходів місцевих бюджетів України за період 2009-2014 рр. [2, с. 54]

Однак у ході аналізу встановлено, що кількість місцевих податків і зборів є незначною, у структурі доходів місцевих бюджетів у 2014 р. порівняно з 2013 р. спостерігається зменшення їх частки. Тобто, податкові надходження в контексті формування місцевих бюджетів не повною мірою виконують свою основну функцію – фіскальну [4]. Для порівняння, у США за рахунок місцевих податків забезпечується 65% доходів місцевих бюджетів, у Франції – 60%, ФРН – 45%, Великобританії – 36%, Японії – 33%, в ЄС їх частка сягає 30% (в основному завдяки податку на нерухомість).

У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України значно скоротилася кількість місцевих податків і зборів – з чотирнадцяти до п'яти. Скасування кому-

нального податку, ринкового збору та податку з реклами негативно вплинуло на доходи місцевих бюджетів. Новим законодавством ліквідовано податки, які складали основу надходжень від місцевого оподаткування, а введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та три збори: збір за впровадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місяць для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Включення до їх складу єдиного податку спричинило підвищення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів. Відтак, найвагомим серед місцевих податків і зборів став єдиний податок. За період 2009-2014 рр. частка цього доходу має незначні коли-

вання, але продовжує зберігати позицію найвагомішого за обсягом джерела доходної частини місцевих бюджетів.

Крім позитивів, існують й негативні тенденції в оподаткуванні доходів фізичних осіб, що відповідно зменшує рівень податкових надходжень, зокрема:

- заниження платниками оподаткованого доходу та ухилення від сплати податку. Особливо це стосується оподаткування доходів від підприємницької діяльності, що пов'язане з умисним неправильним відображенням у декларації відомостей про доходи та витрати з використанням протиправних бухгалтерських схем. Крім того, високий рівень податкового навантаження на фонд оплати праці спричиняє неофіційні домовленості щодо розподілу заробітної плати на офіційну та неофіційну [5, с. 147].

- зараховування податку на доходи фізичних осіб до відповідного місцевого бюджету за місцем реєстрації юридичної особи. На думку І. О. Луніної, чинна система зараховування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів не створює зацікавленості місцевих органів влади у залученні населення на свою територію та врахуванні його потреб при формуванні місцевих бюджетів. За таких умов податок на доходи фізичних осіб не відповідає принципу еквівалентності [6, с. 8].

Формування податкових надходжень місцевих бюджетів на 2015 р. базується на нових законах та реформах. З метою формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами в Україні прийнято ряд законів: Закон України № 80-VIII «Про Державний бюджет України на 2015 рік», Закон України № 79-VIII «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин», Закон України № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»). Прийняті зміни до Бюджетного кодексу України розширюють права місцевих органів влади в частині самостійності прийняття рішень із формування та використання бюджетних коштів, забезпечать збільшення питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті з 52,1 до 54,6%. З 2015 р. порядок розподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами стане іншим [7].

Урядовий закон про бюджетну децентралізацію запроваджує альтернативні шляхи збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів, зокрема, уряд передає місцевим бюджетам: 10% податку на прибуток підприємств; 100 % державного мита; 80% екологічного податку (при цьому 55% будуть направлятися в обласні бюджети, а 25% – до районних бюджетів і бюджетів міст обласного значення); акцизний податок від реалізації через роздрібні мережі пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів, біодизеля і скрапленого газу; 25% плати за надра; місцеві збори (податок на нерухомість з включення до оподаткування комерційного (нежитлового) майна, єдиний податок); податок на майно («розкішні» автомобілі) податок на прибуток комунальних підприємств, інші податки. 75% податку на доходи фізичних осіб (60% податку отримують бюджети міст обласного значення та районів; 15% – обласні бюджети); 40% – бюджет м. Києва [8]. При цьому, втративши стабільне джерело надходжень, місцеві бюджети отримують на-

томість доходи, надходження яких є менш прогнозованим та залежним від дій органів місцевого самоврядування.

Загалом, аналіз проблем формування податків місцевих бюджетів України, дозволяє зробити висновок, що існуюча система має низку серйозних недоліків:

- високий ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що скорочує діяльність місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих соціально-економічних завдань;

- низька частка закріплених доходів, зокрема податкових платежів у структурі надходжень до місцевих бюджетів;

- практика щорічної зміни видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів;

- другорядність місцевих податків і зборів порівняно із загальнодержавними;

- наявність місцевих податків, витрати на адміністрування яких перевищують надходження від них;

- невеликий перелік місцевих податків і зборів порівняно з іншими країнами;

- відсутність єдиних та досить стабільних нормативів (наприклад, на кілька років) відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів.

З метою підвищення фінансової самостійності місцевої влади, потрібно здійснити комплекс взаємопов'язаних заходів, серед яких:

- 1) продовжувати поступово переходити до децентралізації державних фінансів, головною умовою якої є чіткий розподіл компетенції між органами центральної влади та органами регіонального та місцевого самоврядування;

- 2) передати органам місцевого самоврядування можливість самостійно встановлювати перелік місцевих податків і зборів, їх ставки в мірі та адекватності виконуваних ними функцій;

- 3) розширити права органів місцевого самоврядування у сфері встановлення податків і зборів;

- 4) створити багатоканальну систему формування бюджету, на основі якої кожен рівень бюджетної системи повинен мати власні закріплені доходи, обсяг яких, має бути достатній для розвитку регіону;

- 5) забезпечити місцеві органи влади якісними фахівцями з метою ведення ефективної роботи.

Важливою умовою вирішення вищенаведених питань зміцнення податкових надходжень місцевих бюджетів в умовах фіскальної децентралізації є прийняття змін до Бюджетного та Податкового кодексів. Це надасть змогу місцевим громадам самостійно формувати власні бюджети, не чекаючи формування центрального. Крім того, вирішення правових питань розширить дохідні джерела, базу адміністрування та надання права органам місцевого самоврядування регулювати ставки місцевих податків і зборів у межах, визначених Податковим кодексом.

Висновки. Таким чином, місцеві бюджети поки що не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою території. Основним бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб, який протягом останніх років становив більше 60% доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів та плата за землю. Децентралізація у процесі формування податкових надходжень місцевих бюджетів спрямована на розширення дохідних джерел,

бази адміністрування та надання права органам місцевої влади самостійно регулювати розміри податків та зборів, а також використання бюджетних коштів. Це сприятиме формуванню нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами; визначенню на законодавчому рівні чітких бюджетних прав і рівня відповідальності двох рівноправних гілок влади – Уряду і місцевого самоврядування; комплексному вирішенню питань територіальних громад; збільшенню мотивацій до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів. У разі реалізації зазначених заходів та врахування досвіду економічно розвинених країн буде досягнуто певний соціально-економічний ефект у контексті зміцнення фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування регіонів України, що призведе до підвищення рівня соціального захисту та добробуту громадян.

Список використаних джерел

1. Данилишин Б.М. Децентралізація управління в Україні: з чого почати? [Електронний ресурс] / Б.М. Данилишин. — Режим доступу: <http://kontrakty.ua/article/82116>.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання за 2014 рік [Електронний ресурс] / Ін-т бюджету та соціально-економічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/429/130434/>.

3. Бюджетний Кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами та доповненнями від 02.03.2014 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua>.

4. Войтович Т.Б. Основні проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні та шляхи їх подолання [Електронний ресурс] / Т.Б. Войтович // Стратегічні орієнтири. — 2012. — Режим доступу: <http://libfor.com>.

5. Крупка М. І. Роль податку з доходів фізичних осіб у формуванні фінансових ресурсів України / М. І. Крупка, О. Т. Замасло // Становлення доктрини фінансової системи України : моногр. / за ред. С. І. Юрія, О. М. Десятнюк. — Тернопіль: Екон. думка, 2008. — 192 с.

6. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності : шлях до ефективної бюджетної системи / І. О. Луніна // Фінанси України. — 2010. — № 9. — С. 3-12.

7. Ярецько Н. Ресурс місцевих бюджетів на 2015 рік ... [Електронний ресурс] / Н. Ярецько. — Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247868006&cat_id=244276429.

8. Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» від 28.12.2014 р. № 79-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19>.

А. В. Серіков

*член-кореспондент АЕН України
м. Харків*

ОЦІНКА Й УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Загально визнаним є погляд на людину як носія продуктивної сили. Такий погляд сформувався ще за часів Адама Сміта (див., наприклад, [1, с. 295]). Розвиток визнання людини як джерела високопродуктивної діяльності пов'язаний з працями Теодора Шульца і Гаррі Беккера, — нобелівських лауреатів за 1979 і 1992 роки відповідно — які запропонували розглядати людину як носія так званого людського капіталу [2, 3]. Беккер довів, що людський капітал (ЛК) формується за рахунок інвестицій в людину у вигляді витрат на загальну і професійну освіту, охорону здоров'я та таке інше. Професор М. М. Крітський (м. Санкт-Петербург, 1991 рік) висунув тезу про те, що ЛК є загальною формою економічної життєдіяльності [4, с. 4]. ЛК не просто продається і купується, але й авансується, амортизує і відшкодовується як основний капітал, проявляється в різних функціональних формах, у тому числі інтелектуальних, не властивих звичайній робочій силі (наприклад, силі тварин, залучених у трудовий процес). Узагальнюючи думки економістів-класиків, можна дійти висновку, що ЛК — це попередньо накопичений за рахунок минулої праці та відтворюваний запас здатностей людини, після використання яких в господарській діяль-

ності (і створення за рахунок цього доданої економічної вартості) їхній володар отримує дохід (під доходом розуміють будь-який приплив грошових коштів або отримання цінностей, що мають грошову вартість). Запас здатностей людини до його використання в господарській діяльності доцільно називати людським потенціалом (ЛП) [5]. Незважаючи на спільні риси, ЛП на відміну від ЛК значно простіше вимірювати (оцінювати), особливо в випадках, коли це стосується рівня окремої особистості. Тому, безумовно, більш актуальним і доцільним на цьому рівні ставити питання про управління розвитком ЛП особистості. Тим паче, що на цьому «наполягають» особистості, які попри всі труднощі у житті спромоглися самостійно опанувати премудрощі монетизації в Інтернеті своїх здібностей та здатностей, а потім навчають цьому (за гроші) інших людей (див., наприклад, [6]).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оцінці ЛП окремого працівника присвячено публікацію [7]. Автор цієї праці проаналізував наявні в науковій літературі погляди на специфіку людського потенціалу, уточнив поняття трудового і кадрового потенціалу організації. Крім того, він обґрунтував необхідність виділення потенціалу управління, а також системний